

WYDARZENIA

Konferencja Kościuszkowska na Uniwersytecie Gdańskim

Zacznijmy od przypomnienia, że Konferencja Generalna UNESCO na 38. Sesji w listopadzie 2015 r. wpisała na listę obchodzonych pod patronatem UNESCO rocznic w roku 2017 – 200-lecie zgonu nieśmiertelnego Kościuszki. Również Sejm Rzeczypospolitej Polskiej 22 czerwca, a Senat 4 listopada 2016 r. uchwalił rok 2017 Rokiem Kościuszki w Polsce. *Spiritus movens* powyższych decyzji był działający od 1820 r. w Krakowie Komitet Kopca Kościuszki. Trwają już intensywne przygotowania do tego obchodu w Polsce i w wielu środowiskach na świecie, które kultywują pamięć Kościuszki. Centralne uroczystości planowane są na 15 października w Krakowie. Złoży się na nie między innymi spotkanie przedstawicieli środowisk kościuszkowskich ze świata, u grobu Kościuszki w katedrze na Wawelu i na jego symbolicznej mogile zwanej kopcem Kościuszki. Planowane obchody rocznicowe mobilizują już środowiska naukowe do pogłębionych studiów, ponownego przyjrzenia się Tadeuszowi Kościuszce i jego dziejowym zasługom. Na pewno też przyczynią się do przypomnienia tej niezwyklej postaci Przyjaciela Ludzkości i spopularyzowania wiedzy o nim.

Można rzec, że te obchody już się zaczynają. W Uniwersytecie Gdańskim 27–29 października 2016 r. odbyła się zorganizowana przez Instytut Historii międzynarodowa konferencja pt. „Tadeusz Kościuszko wobec wyzwań epoki. Dokonania – tło historyczne – dziedzictwo”. Prócz referentów z Polski wystąpili historycy ze Stanów Zjednoczonych, Rosji i Ukrainy. W ciągu dwóch dni wygłoszono 14 wartościowych i interesujących referatów.

Prof. Graham Hodges (z Colgate University w Nowym Jorku), współautor przetłumaczonej na polski książki: *Friends of Liberty: Thomas Jefferson, Tadeusz Kościuszko and Agrippa Hull* (2008) – mówił o znaczeniu Kościuszki dla czarnego nacjonalizmu w latach 1827–1954. Autor zaczął od przypomnienia przyjaźni Kościuszki z Jeffersonem, któremu powierzył swe amerykańskie pieniądze z przeznaczeniem ich na wykupienie z niewoli tylu czarnych niewolników, na ilu pozwoli ta suma. Testament ten wprawdzie nie został zrealizowany, jednak miał znaczenie dla rozwijającego się później w Ameryce czarnego nacjonalizmu. W świetle amerykańskiego testamentu Kościuszko jawi się jako prekursor zniesienia niewolnictwa Murzynów i przeciwnik „handlu hebanem”.

Prof. James S. Pula z Purdue University, autor znakomitej książki *Thaddeus Kościuszko. The Purest Son of Liberty* (1999), w swym referacie: *Tajny agent pana Jeffersona. Tadeusz Kościuszko i zbliżenie pomiędzy Francją a Stanami Zjednoczonymi* – ukazuje Kościuszkę, który dzięki swym rozgałęzionym stosunkom osobistym w roku 1797, z inicjatywy swego amerykańskiego przyjaciela Jeffersona – wiceprezydenta Stanów Zjednoczonych, podjął misję dyplomatyczną mającą na celu normalizację stosunków między Stanami Zjednoczonymi a Francją. Referat ukazuje więc nowe oblicze gen. Kościuszki – jako dyplomaty i męża stanu.

Dr Piotr Derengowski z Uniwersytetu Gdańskiego w swym referacie *Spór o amerykański spadek Kościuszki* – przedstawił zawikłane losy pozostawionych przez Kościuszkę w Ameryce kwot pochodzących z jego generalskiego żołdu uzyskanego za lata udziału w amerykańskiej wojnie o niepodległość.

Prof. Anne M. Gurnack z Uniwersytetu Wisconsin-Parkside w swym referacie *Pomniki Kościuszki w USA* przypomniała i pokazała na slajdach pomniki tego bohatera dwóch narodów: w West Point, Bostonie, w Nowym Jorku, Chicago, Detroit, Filadelfii, Waszyngtonie i St. Petersburgu na Florydzie, prezentując ich *Historyczne konteksty i znaczenie polityczne*.

Dr Anna Mazurkiewicz z Uniwersytetu Gdańskiego w swym referacie ukazała Kościuszkę jako obiekt zainteresowania polonijnych uczonych na łamach amerykańskiej prasy polonijnej na przykładzie „Polish American Studies” w latach 1944–2014. Jest to periodyk wydawany przez Polsko-Amerykańskie Towarzystwo Naukowe w Ameryce, a ukazujące się w nim artykuły o tematyce kościuszkowskiej pozwoliły autorce pochwycić zmieniający się obraz bohatera dwóch narodów, aspekty zainteresowania się osobą Kościuszki, otaczające go mity; jest to zarazem obraz Polonii i jej elit.

Dr Anna Łysiak-Lętowska z Uniwersytetu Gdańskiego w referacie *Polskie wątki w wybranych francuskich powieściach libertyńskich* wydobyła zapisane tu polskie wydarzenia ostatnich dziesięcioleci XVIII w. oraz postaci ich bohaterów, między innymi Kościuszkę. Francuskiej frywolności i swobodzie obyczajów została tu przeciwstawiona polska postawa walki i oporu wobec zagrożonej wolności. Polska miała tu być dla Francuzów przykładem i impulsem dla ducha walki wobec wydarzeń 1789–1799.

Prof. Gabriela Majewska z Uniwersytetu Gdańskiego w referacie *Szwecja i jej dyplomaci w Warszawie wobec Insurekcji i Tadeusza Kościuszki* na podstawie listów i raportów szwedzkich posłów z Warszawy do Sztokholmu ukazała generalnie pozytywny i życzliwy stosunek szwedzkich służb dyplomatycznych do

insurekcji i Naczelnika, jednak ich oceny szans na zwycięstwo Polaków są pesymistyczne, jak też nie szła za tym żadna realna pomoc Sztokholmu.

Dr Iwona Jasińska z Uniwersytetu Gdańskiego w referacie *Powstanie kościuszkowskie na Litwie i we współczesnej pamięci historycznej Litwinów* przypominała przebieg trwającej 110 dni insurekcji na Litwie, co było dowodem, że ówczesna Litwa czuła się częścią Polski – jednak fakty te nie pozostawiły niestety trwalszego śladu w pamięci historycznej współczesnej Litwy i jej stolicy – Wilna.

Prof. Arkadiusz Janicki z Uniwersytetu Gdańskiego w referacie *Bitwa pod Krupczycami i Brześciem [Terespolem] w świetle moskiewskich, petersburskich i wileńskich materiałów archiwalnych* nie tylko przypomniał, ale też przedstawił szerzej, niż to dotąd uczyniono, te dwie bitwy stoczone między dywizją gen. Karola Sierakowskiego a korpusem gen. Aleksandra Wasilewicza Suworowa 17–19 września 1794 r., wskazał powody przegranej i dokonał oceny ich znaczenia dla dalszego przebiegu działań powstańczych.

Prof. Leonid Vldimirowicz Vyskoczko i dr Ała Aleksandrowa Szełajewa z państwowego Uniwersytetu w Sankt Petersburgu przedstawili referat *Imperator Paweł I i Tadeusz Kościuszko*. Autorzy przypomnieli znane fakty z pobytu Kościuszki po klęsce pod Maciejowicami w niewoli carskiej w Petersburgu, gdzie jakoby „był on niemal wolny w swej niewoli” jeszcze za carycy Katarzyny. Referat zdaje się zbyt cukierkowo przedstawiać ten okres życia Kościuszki, który rzekomo do końca życia czuł się związany zadeklarowaną przez Kościuszkę wobec cara Pawła gwarancją, „że nie podniesie on broni przeciwko Rosji”. Referat pominął milczeniem istotny list Kościuszki do Pawła I, wysłany z Paryża 4 sierpnia 1798 r., wraz z którym odsyła carowi otrzymane od niego pieniądze, jakie, powodowany okolicznościami, przyjął jako pożyczkę.

Prof. Mieczysław Rokosz, prezes Komitetu Kopca Kościuszki w Krakowie, w swym obficie ilustrowanym przeżroczami referacie wyjaśnił *Czym jest i co znaczy kopiec Kościuszki w Krakowie*. Autor przypomniał historię tej mogiły jako pomnik dla bohatera wzniesiony w latach 1820–1823 pieniężną ofiarą i wysiłkiem rąk przedstawicieli całego narodu ze wszystkich zaborów. Wzniesiono go jako „znak wiecznotrwały” pamięci o Kościuszcze. Referent wyartykułował i podkreślił symboliczną rolę kopca Kościuszki jako głównej obok Wawelu subdominanty w pejzażu semiotycznym Krakowa. Odczytał bogatą treść tego symbolu „wolności i niepodległości oraz solidarności narodów w imię dobra ludzkości”, zabytku przeszłości, pomnika historii i miejsca narodowej pamięci. Została też przywołana obecność tego kopca w malarstwie, poezji i piśmiennictwie pol-

skim. Referent przypomniał również dzieje związane z kopcem i opiekującym się nim Komitetu.

Maria Kłak-Ambrożkiewicz z Muzeum Domu Matejki w Krakowie w referacie *Naczelnik Kościuszko – wśród bohaterów Jana Matejki* przybliży wielkoformatowe płótno mistrza, który „zawładnął wyobraźnią historyczną Polaków” – *Kościuszko pod Racławicami*. Autorka przypomina okoliczności powstania obrazu w 1888 r., który był darem artysty dla narodu, a depozytariuszem daru było Muzeum Narodowe. Autorka ukazuje też zawarte w obrazie metaforyczne jego przesłanie oraz recepcję ukazanego tu wizerunku Naczelnika w sukmanie.

Vitalij Vldimirowicz Manzurenko z redakcji czasopisma historyczno-wojskowego „Odnostij” we Lwowie przedstawił referat: *Tadeusz Kościuszko – jeden z pierwszych nagrodzonych Orderem Virtuti Militari i jego obraz w polskiej falerystyce*. Autor przypomniał okoliczności ustanowienia przez króla Stanisława Augusta Poniatowskiego Orderu Virtuti Militari z inicjatywy księcia Józefa po bitwie pod Zieleńcami oraz dalszą jego historię. Autor ukazał też bogaty wątek upamiętniania Kościuszki w polskiej falerystyce, od medalu Duranda wybitego w Paryżu w 1818 r. po odznaczenie 1. Polskiej Dywizji Piechoty im. Tadeusza Kościuszki powstałej w Rosji sowieckiej w czasie II wojny światowej. Referat był ilustrowany przeżroczami.

Dr Małgorzata Kucharska z Zespołu Szkół Ogólnokształcących w Strzegomiu przedstawiła referat: „*Jeśli nie został zesłany na zbawcę, to na wzór*”. *Portret Tadeusza Kościuszki w świetle międzywojennej edycji „Płomyka”*. Autorka ze swadą i zaangażowaniem emocjonalnym ukazała, jak był przedstawiany Kościuszko na łamach pisemka wydawanego dla dzieci, ale czytanego przecież też przez dorosłych dzieciom. Był to wizerunek idealny, spowity w legendę i bezkrytyczny, ale też „Kościuszko uosabiał pragnienie integracji wszystkich warstw społecznych w obliczu walki o wolność”, to znów łączono go z procesem budowy nowej rzeczywistości w okresie odradzania się państwowości polskiej.

Trzy referaty figurujące w programie, a mianowicie: prof. Norberta Kasparka z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego *Oficerowie armii Królestwa Polskiego wobec osoby Tadeusza Kościuszki*, A. Rogozina *W obronie tradycji. Tadeusz Kościuszko, obchody rocznicowe i walki polityczne w 1936–1937* i referat prof. Jarosława Kity z Uniwersytetu Łódzkiego *Tadeusz Kościuszko w świetle współczesnych podręczników gimnazjalnych* – nie zostały odczytane.

Uroczysta kolacja w drugim dniu na zakończenie obrad, jak też nazajutrz wycieczka do Malborka w celu zwiedzenia największego zamku średniowiecznej Europy – zamku krzyżackiego, który od 1466 r. był rezydencją królów Polski, dziś zaś jest jedną z rezydencji Prezydenta Rzeczypospolitej – a później wspa-

niała biesiada w żuławskiej karczmie znakomicie przyczyniły się do zintegrowania grona osób badających fenomen Kościuszki i przekonanych o jego światowym wymiarze.

Teraz przychodzi nam czekać na ogłoszenie drukiem pokłosa tej nadzwyczaj udanej naukowej imprezy. Pewnie będzie to książka bogato ilustrowana i znajdą się w niej również referaty na konferencji niewyłoszone.

Mieczysław Rokosz